

KV TURKOSEN 1

SKYTTEHOLMSVÄGEN, SOLNA

Antikvarisk förundersökning

~~2021-11-17~~ rev 2024-02-12

INNEHÅLL

Inledning	3
Bakgrund och omfattning	3
Kulturhistoriskt värde	3
Historik	4
Beskrivning	10
Bygglovspliktiga förändringar	11
Kulturhistorisk värdebeskrivning Kv Turkosen	13
Värdefulla karaktärsdrag och detaljer i exteriören	14
Källor	15
Ritningsbilaga	16

Kv Turkosen 1, Skytteholmsvägen 13-39, Hannebergsgatan 39-41, Solna

Antikvarisk förundersökning ~~2021-11-17~~ rev 2024-02-12

Beställare: Bostadsstiftelsen Signalisten

Antikvarisk förundersökning genom:

Anna Sterner, byggnadsantikvarie

Fotografier: Bebyggelseregistret, RAÄ, White arkitekter och författaren

Äldre kartmaterial framtaget av White arkitekter

Landskapslaget AB, Södermalmsallen 12-14, Stockholm

Inledning

Fastighetsdata:

Fastighetsbeteckning: Kv Turkosen 1

Adress: Skytteholmsvägen, Solna

Byggår: 1977

Arkitekt: Hans Åkerblads Arkitektkontor AB.

Byggherre: Byggherre var Bostadsstiftelsen Signalisten och byggnaderna uppfördes av Byggnadsfirman Ohlsson & Skarne AB

Bakgrund och omfattning

Kv Turkosen i Solna planläggs för ny bebyggelse med cirka 7 000 m² BTA bostäder, motsvarande cirka 70 - 80 bostadslägenheter.

Den befintliga bebyggelsen inom Kvarteret Turkosen som uppfördes i slutet av 1970-talet bedöms ha ett högt kulturhistoriskt värde med klassificering grönt (fastighet med bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt). På startmöte 2020-06-18 beslutades att antikvarisk förundersökning och kulturmiljöanalys skulle tas fram av antikvarie.

En kulturmiljöanalys är avsedd att fungera som verktyg i en förstudie eller en projekteringsfas när ett område eller en byggnad står inför förändring. Den visar på ett grundläggande förhållningssätt för aktuellt kulturarv. Här beskrivs hur den historiska utvecklingen och miljön vuxit fram. Texten syftar att utifrån historiskt material beskriva områdets tillgångar i form av kulturhistoriskt värde och karaktärsdrag. Kvalitéer analyseras och sätts i relation till eventuella kulturhistoriska skydd.

Området nära Solna centrum genomgår sedan flera år tillbaka en förändring där flera projekt syftar till att förtäta området och tillskapa nya bostadsmiljöer i ett centralt läge nära tunnelbanan. Kulturmiljöanalysen redovisad i denna rapport utgår från arkivmaterial, litteratur och platsbesök. Analysen fokuserar på helhetsmiljön.

Kulturhistoriskt värde

Kulturhistoriskt värde avser företeelsers förmåga att förmedla kunskap och förståelse om historiska skeden, sammanhang och människors livsvillkor över tid. Det kan uppfattas som såväl upplevelser som historisk fakta förknippade med ett objekt eller område.

En byggnads och ett områdes kulturhistoriska värde hänvisar till flera delar i Plan -och bygglagen, PBL, bl. a PBL 2 kap 6§ samt PBL 8 kap 9 och 13§§

Värderingen i denna analys utgår från arkiv- och litteraturstudier samt en nulägesbedömning av områdets värde idag. I arbetet har olika bedömningsgrunder vägts samman och fungerat som grund för värderingen. Grundläggande är Riksantikvarieämbetets modell Kulturhistorisk värdering av bebyggelse av Axel Unnerbäck. Modellen bygger på att det kulturhistoriska värdet är uppbyggt av dokumentvärden, upplevelsevärden och förstärkande värden.

Turkosen 1 har klassats som Grönt = Fastighet med bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt. Det innebär att byggnaderna inte får förvanskas.

Plan- och bygglagens paragrafer angående förvanskning och varsamhet gäller.

PBL kap 8§13 (förvanskningsförbud)

Byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller som ingår i ett bebyggelseområde av denna karaktär, får inte förvanskas.

PBL kap 8§14 (anpassat underhåll)

Byggnaders yttre skall hållas i vårdat skick. Underhållet skall anpassas till byggnadens värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt samt till omgivningens karaktär.

PBL kap 8§17 (varsamhetskrav vid ändring)

Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att byggnadens karaktärsdrag beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas tillvara.

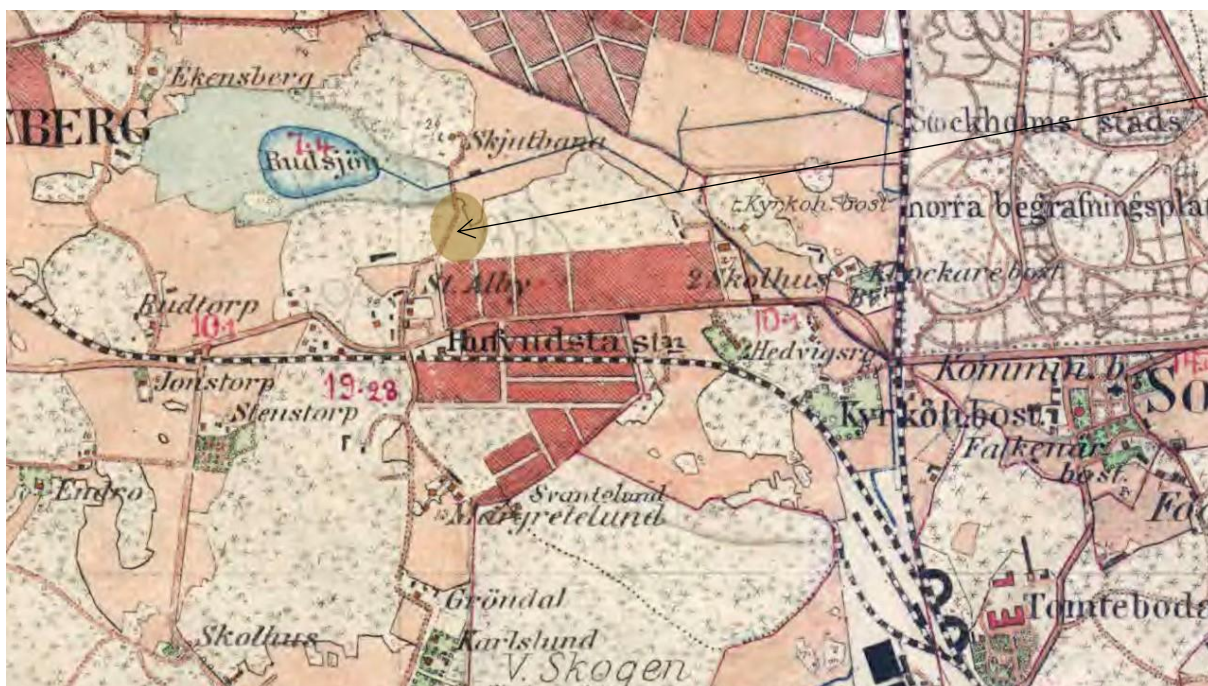
Historik - Skytteholm och området runt Solna centrums historia

Skytteholm är en centralt belägen stadsdel inom Solna kommun. Stadsdelen gränsar till Råsunda i norr, Hagalund i nordost, Huvudsta i söder och i väster till Sundbybergs kommun. Stadsdelen omfattar Solna centrum och Solna stadshus.

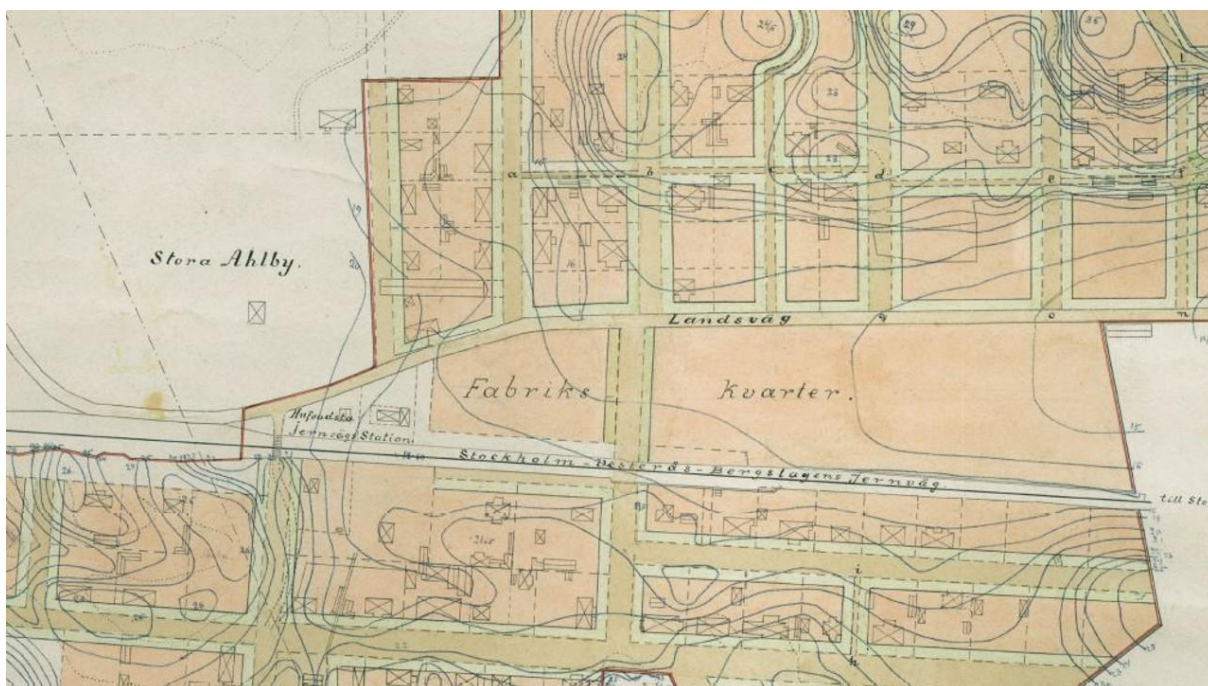
Namnet Skytteholm kommer från den skjutbana och skyttepaviljong som fram till 1890-talet fanns på berget väster om nuvarande Solna centrum, det berg som officiellt heter Skytteholmsberget men som i folkmun också är känt som Slaktarbacken.

Ända fram till i början av 1900-talet var stora delar av det nuvarande Skytteholm täckt av vatten, ett område som kallades Träksjön och senare Rudsjön. Under den första hälften av 1900-talet började man torrlägga sjön, vilket skapade en enorm stank.

1905 ritar P.O Hallman en stadsplan för Skytteholmsområdet och år 1906 förvärvade Solna socken en tomt i områdets södra del för att bygga ett sjuk- och fattighus som kallades "Fattis". Det var förlagan som revs 1973 för att ge plats för en mycket modernare ersättare genom servicehuset Turkosen. Området som Fattis låg i var i övrigt bebott av enkla hantverkare som arbetade i stan men som p.g. av låga markpriser kunde bo i små trähus i området för nuvarande Skytteholm.

Karta 1901. Tomtförsäljningen i området Skytteholm (se svart pil till området markerat med beige oval strax ovan texten St. Alby) börjar i slutet av 1870-talet men tar fart på allvar 1898. Marken är billig och enkla träbostäder uppförs av hantverkare som flyttar in i området.

Karta 1905. Pga de låga priserna och närheten till centrala Stockholm blev området populärt bland hantverkare som kunde bo ute i Huvudsta men fortsätta arbeta inne i centrum. För att möjliggöra fler bostäder ritade P.O. Hallman en stadsplan. Han var en Sveriges genom tiderna mest kända stadsplanerare.

År 1930 lades ett planförslag fram för bostäder i 4-5-våningslängor och idrottsanläggningar i "Rudsjödalen". Det föreslogs också tunnelbana ut från Stockholm till Solna samt en bro över vattnet mellan Huvudsta och Bromma.

På kartan från 1939 är i stort sett hela Hallmans plan färdigbyggd och svår att ändra. En enda familj, Wibom på Huvudsta gård, äger i stort sett all gatumark. För flera av vägarna behövdes gatuvavgift betalas till Wibom.

1942 blir Solna egen stad med egna stadsprivilegier och en byggnadsstadga som träder i kraft 1947. Genom detta får kommunen planmonopol vilket gör att familjen Wibom säljer av all sin mark och exploateringen av området kan fortsätta.

Efter stadsbildningen framstod som viktigaste byggnadsprojekt ett stadshus med centrumanläggning mitt i staden och en arkitektävling för detta utlystes 1945. Solna centrum stod klart att invigas 1965. En komplicerad ombyggnad av Solna centrum påbörjades 1986, och färdigställdes 1993.

Karta 1951. Solna får sina stadsprivilegier 1942 och byggnadsstadgan träder i kraft 1947. Kommunen får automatiskt planmonopol vilket gör att familjen Wibom säljer av all sin mark och exploateringen av området kan fortsätta.

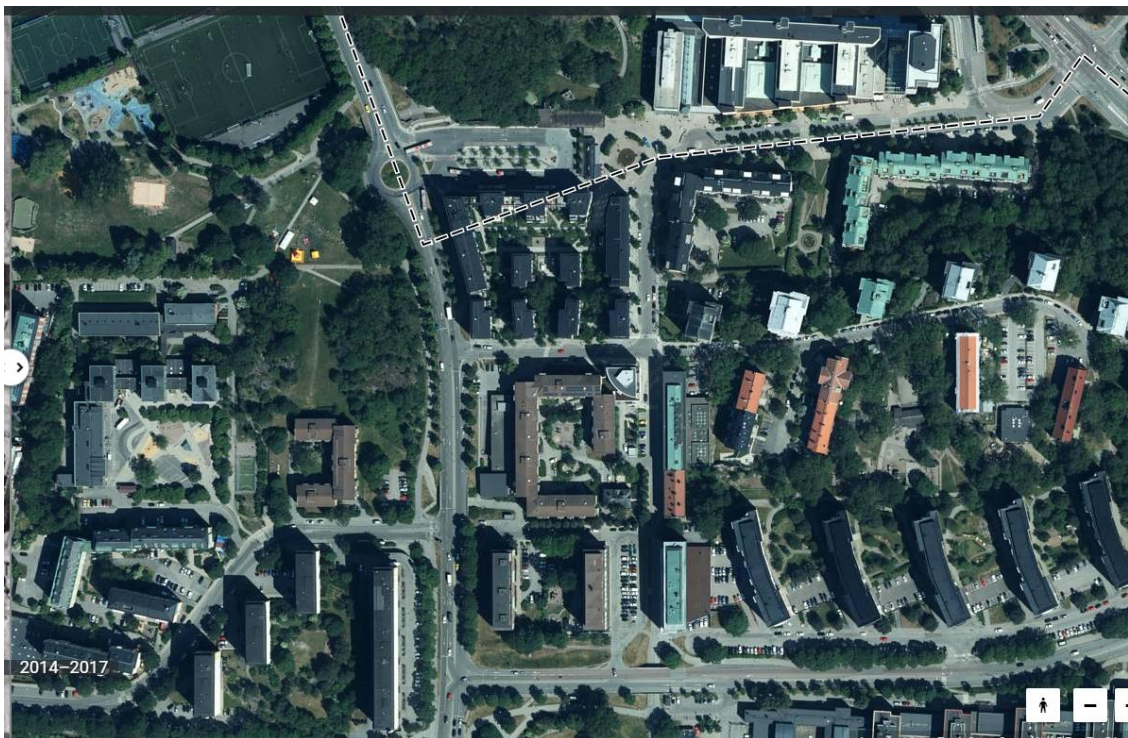
Den äldre kåkstadsbebyggelsen i Skytteholm revs efterhand och ersattes under 1950-60- och 70-talen, sedan Solna förvärvat marken från den tidigare ägaren Wibom på Huvudsta gård, med moderna flerfamiljshus i form av punkthus och lamellhus. Karaktäristiskt för husen som uppfördes under 1950-talets slut och hela 60-talet är den grå eller beige terrasitputsen. Det var en modern fasadutformning, men också ekonomisk och praktisk eftersom färgpigment inte behövde användas i någon större utsträckning. Endast ett fåtal av dessa byggnader är idag klassade som högt kulturhistoriskt eller konstnärligt värde.

De tidiga hantverkarbostäderna i form av enkla trähus på friköpt mark i Huvudsta tvingades bort på grund av stora exploateringar i miljonprogrammets anda.

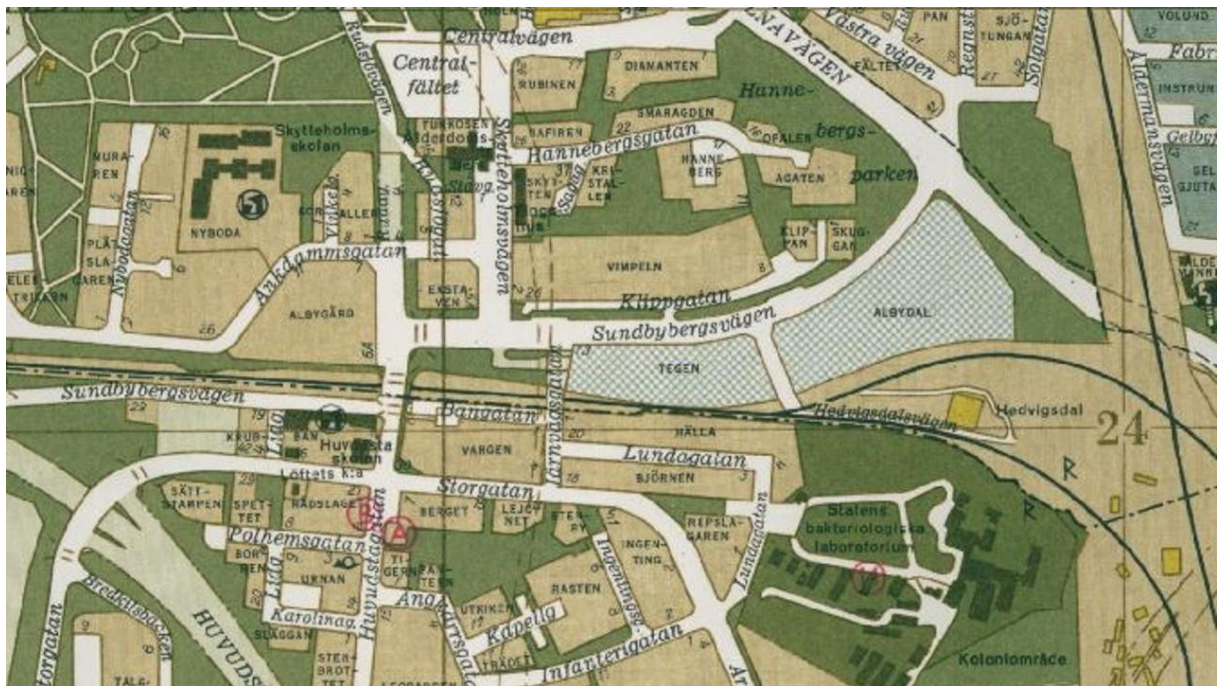

Karta från 1960.

Karta från 2014-2017 att jämföra med kartan ovan.

På kartan från 1970 är gatudragningarna flyttade och väldigt lite av den ursprungliga planen är avläsbar. Huvudkommunikationen är förskjutet bort från bebyggelseområdet, som en sorts trafikseparering. Mitt i allt detta ligger större delen av Skytteholmsvägen kvar, som en av få kvarvarande rester av den ursprungliga planen som Hallman byggde vidare på. Att vägstrukturen se ut som den gör idag beror till stor del på rivning och omplanering i etapper.

Kv Turkosen beskrivning

1973 revs det äldre fattighuset i Skytteholm och ersattes 1977 av ett modernt flerfamiljshus med servicedel. Byggherre var Bostadsstiftelsen Signalisten och byggnaderna uppfördes av Byggnadsfirman Ohlsson & Skarne AB efter ritningar av arkitekt Hans Åkerblads Arkitektkontor AB.

Kvarteret innehåller flera olika byggnadstyper och funktioner. Husen är uppförda med betongelement i sex våningar och har sadeltak. Byggnaderna har stomme av sandwichelement och fasader i gulpigmenterad betong. Fasaderna har en variation av slät och strukturmönstrad betong i rutmönster. Byggnaderna har vitmålade träfönster med varierad indelning med smala sido- eller mittposter. Husen har utanpåliggande balkonger med skärmväggar i betong och omålade fronter i lackad plåt av aluminium. Ståndare och överliggare är i omålad aluminium och balkongerna förekommer i olika färgsättningar. Dörrar utgörs av bruneloxerade aluminiumpartier.

Kvarteret är uppdelat i fyra byggnadskroppar som bildar ett kvarter med en traditionell rektangulär form. Den östra långsidan av "kvarteret" bebyggdes dock inte helt och gården öppnar upp sig mot Skytteholmsvägen och övrig bebyggelse. Entréerna till trapphusen är placerade på husets gårdssida vilket bidrar till en privat och lugn känsla på den grönskande innergården som har lekplatser, gångvägar, rabatter, växtlighet och träd. Vid en av entréerna till gården, vid lågdelens kortsida mot norr som innehåller servicehuset, finns ett konstverk i form av keramiska plattor i form av blommor. I anslutning till den körbara öppningen in till gården, finns ytterligare ett offentligt konstverk i form av en fristående mobil.

Kv Turkosen har utsmyckats med offentlig konst dels i form av keramiska plattor vid entrén mot Hannebergsgatan och dels genom skulpturen Vindsökaren av Ingmar Hellgren 1978, skulptur i plast och järn.

På Kv Turkosens västra sida går Huvudstagatan. Innanför den ligger en stor låg envåningsbyggnad i rött tegel. Här fanns i många år vårdfunktioner såsom simhall och vårdcentral. Båda byggnaderna har bearbetad, välbevarad och funktionsduglig arkitektur, i synnerhet den idag stängda simhallen med sina generösa fönsterpartier. I anslutning till vårdcentralens lokaler finns också en asfalterad parkeringsplats. Hela anläggningen vilar på ett underjordiskt garage i betong. Smärre förändringar har skett vid lågdelens entré men i övrigt är byggnadens ursprungliga arkitektur välbevarad.

På servicedelens utsida mot Huvudstagatan finns en uppvuxen trädallé av lindar.

Bygglövspliktiga förändringar

-Sopsug installerades 2008.

-Garaget Hannebergsgatan 41, under byggnaden med vårdcentralen, förlängdes för att utöka antal parkeringsplatser för det nya huset på Skytteholmsvägen 39 A + B som byggdes inom fastigheten Kv Turkosen och stod färdigt år 2010.

-Miljöhus och cykelställ med tak byggdes på gården 2015.

-Ändring av fasad för solceller installerades 2015.

Kv Turkosen bevarar hög grad av ursprunglig utformning med ursprungliga fönster, dörrar, balkongräcken osv. Husen har fasader av gulpigmenterad betong med en blandning av slät och mönstrad puts. Grönskande innergård med lekplats och uppvuxna planteringar och flera stora lönnar. Samtliga trapphusentréer har ingång från gården vilket skapar ett intimt gårdsrum.

Lågdelen i kvarterets västra del mot Huvudstagatan i rött tegel innehåller vårdcentral och en numera stängd simhall. Hela servicebyggnaden vilar på ett underjordiskt garage i betongkonstruktion. Vid vin-
kelbilden längst ner till höger är tagen ur den naturvärdesinventering som gjorts för Kv Turkosen. 7
lindor finns i allén mot Huvudstagatan.

Kulturhistoriskt värde

Arkitekturhistoriskt värde

Området närmast Kv Turkosen 1 består av en tämligen spretig arkitektur uppförd under flera olika tidsperioder. Den gemensamma typologin kan sägas vara skivhus i park från senare delen av 1900-talet med fasader i puts, betong eller tegel. Flera hus är utformade med en indragen översta våning som kan innehålla ventilationsdon eller förråd. Motivet påminner om en indragen kungsvåning.

I slutet på 1970-talet fanns en önskan om en något "mjukare" arkitektur än de tidiga miljonprogrammets delvis brutalistiska och monotona arkitektur för bostadshusen slagit igenom ordentligt. En vilja att placera husen annorlunda, både i stadsbilden och sinsemellan i bostadsområdena blev rådande. Service- och bostadshuset Turkosen 1 i Solna är en mycket bra representant för denna tids idéer. Precis som det samtidigt uppförda bostadshuset i Korallen på andra sidan Huvudstagatan utgörs konstruktionen visserligen av det framrationaliserade betongelementet men i en helt ny konstnärlig skepnad och färgsättning.

Den relativt stora byggnadskroppen bildar ett närmast slutet kvarter. En grönskande innergård med uteplatser för lägenheterna i bottenvåningen är genomtänkt och småskaligt intim. Resultatet är ett markant brott med miljonprogrammets flerbostadshus och boendemiljöer.

Autenticitetsvärde

Den ursprungliga arkitekturen är i hög grad oförändrad och välbevarad vilket ger Turkosen 1 högt kulturhistoriskt värde. Fasader, tak, fönster, dörrar och balkongräcken bevarar ursprunglig utformning.

Socialhistoriskt värde

Kv Turkosens kombination av servicehus och vanliga bostäder är intressant och tidstypisk såsom socialt ansvarsfull arkitektur, dessutom placerad så nära en centrumkärna. Servicehusen ligger ofta mer utplacerade och inte fullt så centralt i staden.

Byggnadsteknikhistoriskt och konstnärligt värde

Kvarteret representerar det sena 1970-talets miljonprogramsarkitektur med sin rationella stomme av sandwichelement och enkla uppbyggnad. Arkitekturen har dock en mer bearbetad finish med sin fasad i gulpigmenterad betong och grafiska blandning av slät och strukturmönstrad betong i rutmönster vilket utgör ett konstnärligt värde.

Kv Turkosen är utformad i en enkel, tidstypisk men ändå bearbetad arkitektur. Några inslag av konstnärlig utsmyckning förekommer såsom keramiska blommor vid entrén mot norra torget liksom ett fristående konstverk i form av en mobil vid innergårdens östra infart. Fasadernas grafiska rutmönster med en blandning av slät och strukturmönstrad betong ger fasaderna en horisontalverkan och markerar fönsteröppningar. Balkonger och balkongräcken i olika färger hör till de få men bearbetade detaljer som utgör Kv Turkosens arkitektur.

Värdefulla karaktärsdrag och detaljer i exteriören

- Enkla men tidstypiska byggnadsvolymer i sex våningar som bildar en gård
- Sadeltak belagda med tegelpannor
- Entréer placerade på husens gårdsfasader vilket bildar ett intimare gårdsrum
- Grönskande gårdsrum med planteringar, uppvuxna träd såsom lind och lönn och lekplatser
- Fasader av gulpigmenterad betong och en blandning av slät och strukturmönstrad yta med grafisk indelning i rutmönster som ger horisontalverkan och accentuerar fönster
- Ursprungliga träfönster med kopplade bågar
- Ursprungliga dörrpartier i bruneloxerad aluminium
- Utanpåliggande balkonger med skärmväggar i betong och omålade fronter i lackad plåt av aluminium. Ståndare och överliggare är i omålad aluminium och balkongerna förekommer i olika färgsättningar
- Konstverk i form av keramiska plattor vid servicedelens entré mot norr
- Konstverk i form av fristående mobil vid innergårdens östra infartsväg
- Lågdal med våtrdfunktioner såsom numera inlagd simhall och vårdcentral. Byggnaderna har bearbetad, välbevarad och funktionsduglig arkitektur med röda tegelfasader. Simhallen har generösa fönsterpartier i bruneloxerad aluminium
- Trädallé med lindar mellan Turkosens lågdal mot väster och Huvudstagatan, trädallé med oxel längs Skytteholmsgatan och unga lindar mot Hannebergsgatan

Källor

White arkitekter:

200824_KvTurkosen_pres_Dp

210217_Turkosen_SolnaStad

210311_Turkosen DF rapport_Befintliga

Kv Turkosen Gestaltungsprogram 2023-12-20, White arkitekter, Signalisten, Solna stad

Workshop Turkosen Kulturmiljö, historiska kartor och kommentarer framtagna av Annika Andersson, byggnadsantikvarie, White arkitekter

Minnesanteckningar Startmöte Turkosen 2020-06-18

Bebyggelseregistret, Riksantikvarieämbetet

Ritningsbilaga

Relationsritningar fasader 1979

Åkerblad Arkitektkontor AB

AKERBLADS ARKITEKTKONTOR AB
 HANS AKERBLAD
 MALIN HOLMER
 BJORN HOWANDER
 NILS-G. NILSSON
 ARKITEKTER SAR PER OLOF STARK
 RITAD AV

KV TURKOSEN SOLNA

RELATIONSBORITNING

FASADER J OCH K

STOCKHOLM 79-02-14
 GRANSKAD AV
 ARBETSNUMMER 1105003

SKALA 1:100

KOD TYP POS

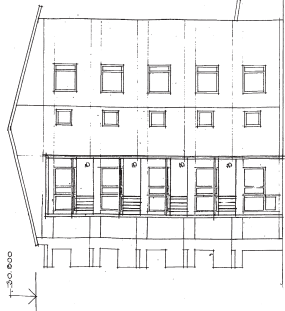
RITINGSNUMMER

A 24

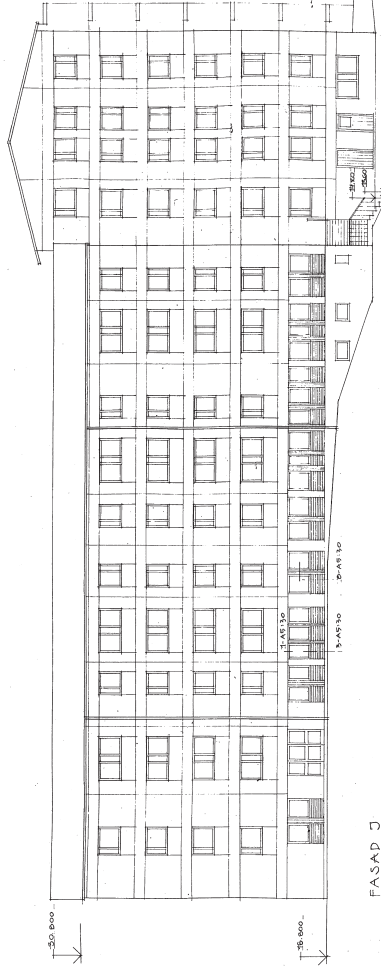
REG.

Hans Akerblad

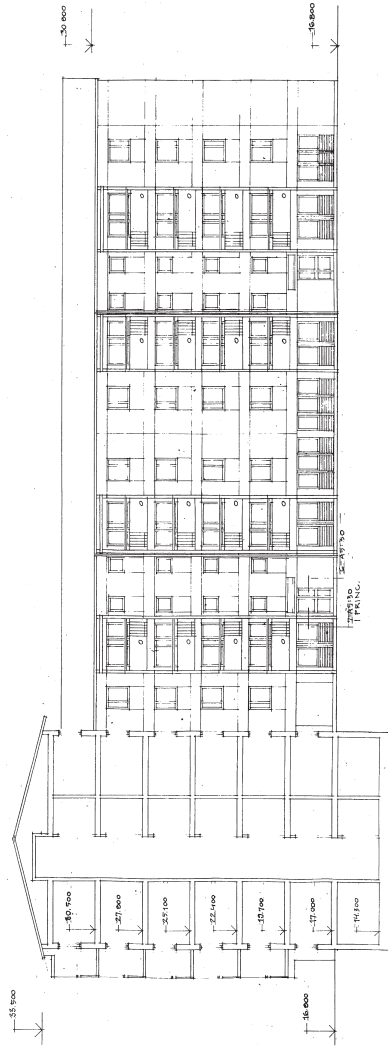
166585

FASAD J

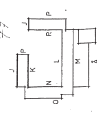

FASAD J

FASAD K

Handwritten notes and signatures:
 1.6.79
 6.8.79
 6.6.79
Handwritten signature

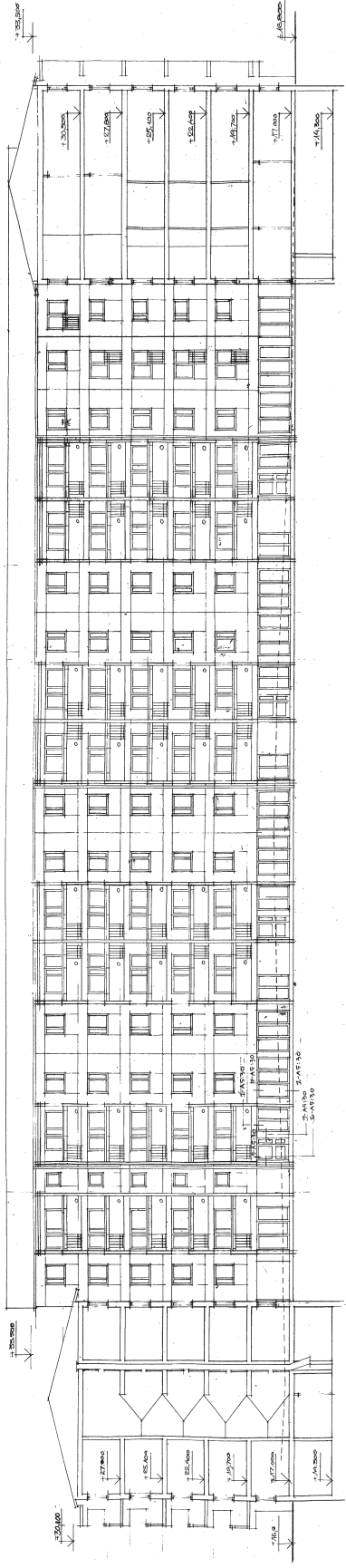
AKERBLADS ARKITEKTKONTOR AB KV TURKOSEN SOLNA
 HANS AKERBLAD
 MALIN HOLMER
 BJORN HOWANDER
 NILS-G. NILSSON
 ARKITEKTER SAR PER OLOF STARK
 RITAD AV

RELATIONSBORITNING
 FASADER J OCH K
 SKALA 1:100
 A 24

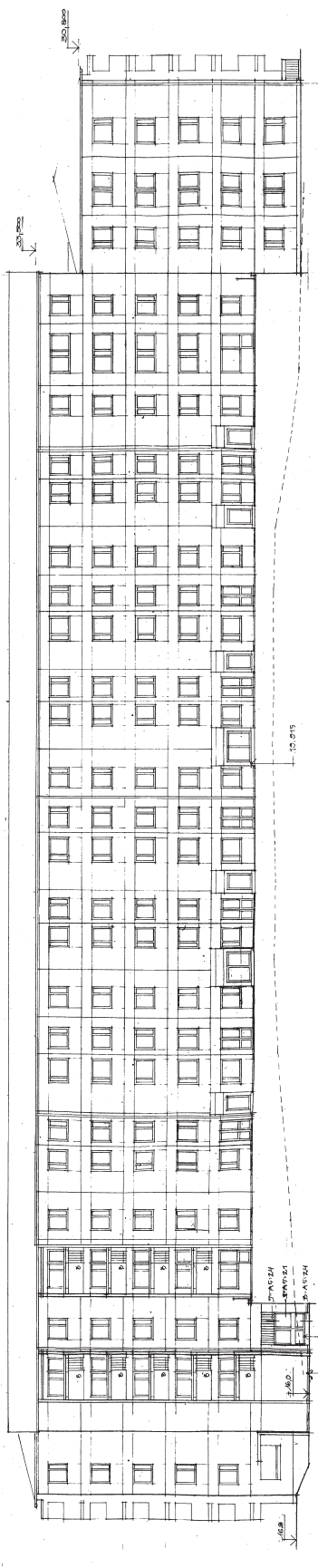
REG.

166586

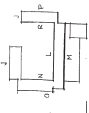

FASAD L

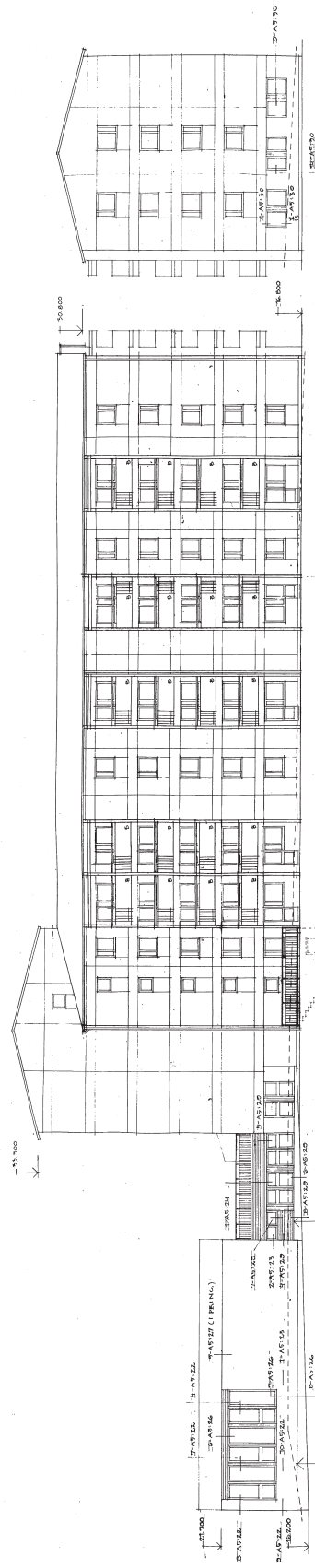

FASAD M

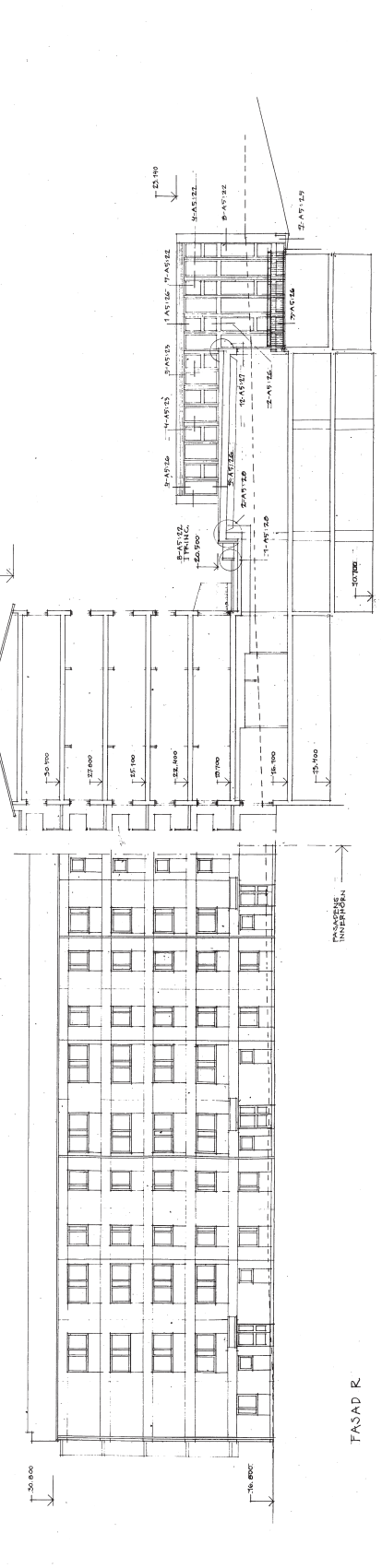
1:5 2/3
 1:5 2/3
 6:3 2/3
 4:3 2/3

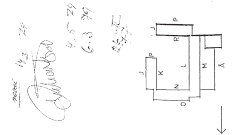
AERBADS ARKITEKTONTOR AB
 KV TURKOSEN SOLNA
 RELATIONSETTING
 FASADRIK L OCH M
 1:5 2/3
 6:3 2/3
 4:3 2/3
 1:5 2/3
 6:3 2/3
 4:3 2/3

FASAD P

FASAD R

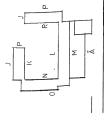

AERBAS ARHITEKTORŲ KV TURKOSEN SOLNA
 KELIAI 111A
 01100 VILNIUS
 TEL. (85) 261 11 11
 FAKSAS (85) 261 11 12
 INTERNETAS WWW.AERBAS.LT
 REGISTRACIJOS NR. 151870000
 PAVARDINAMAS
 1A 27
 166587

166588

4/5 28
6/8 34
8/17 41

[Handwritten Signature]

ARBILAS ARKITEKONOR AB KV TURKÖSEN SOLNA
 FASAD N
 RELATIONSETNING
 H OCH O
 KASADRE
 A. 26

